

VELİYYÜDDİN EFENDİ

Gömülü Meşhur Adamlar (1453-1978), İstanbul 1979, s. 73; Abdülkadir Altunso, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 143; Günay Kut – Nimet Bayraktar, *Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri*, Ankara 1984, s. 108-109; A. Süheyl Ünver, *Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi*, Süleymaniye Ktp., A. Süheyl Ünver, Dosya, nr. 322; Recep Sadri Sayıoğulları, *Türk Ta'lik Yazı Ekolünün Doğuşunda Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi* (yüksek lisans tezi, 1991), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mehmet Nermi Haskan, *Eyüplü Meşhurlar*, İstanbul 2004, II, 202; M. Şinasi Acar, *Ünlü Hattatların Mezarları: Gelimli Gidimli Dünya*, İstanbul 2004, s. 56-57; İsmail E. Erünsal, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri: Tarihi Gelişimi ve Organizasyonu*, Ankara 2008, s. 241-242, 288, 291, 311, 349-350, 373, 406-407, 444, 454, 485, 533.

TAHSİN ÖZCAN

VELİYYÜDDİN EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi'nin
(ö. 1182/1768)
İstanbul'da Beyazıt Camii'nin
kible yönünde kurduğu kütüphane.

III. Mustafa devrinde iki defa şeyhülislâm olan Veliyyüddin Efendi, 3 Rebülevvel 1175 (2 Ekim 1761) tarihinde şeyhülislâmlıktan ilk azlinde düzenlediği bir vakfiye ile (Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümayun Müfettişliği, nr. 164, vr. 381^b-384^b) 150 kitabını Âtîf Efendi Kütüphanesi'ne vakfetmiş, kütüphaneye hâfız-ı kütüblerinin ücretlerini de bir miktar arttırmıştır. Fakat şeyhülislâmlığa ikinci tayininde bu vakfından rücu etmiş, 3 Cemâziyelâhir 1182 (15 Ekim 1768) tarihli vakfiyesiyle Âtîf Efendi Kütüphanesi'ne verdiği kitaplarla sahip olduğu diğer kitapları, Beyazıt Camii'nin kible yönünde sağ tarafa bitişik olarak yaptırdığı kütüphanesine vakfetmiştir (VGMA, nr. 745, s. 79-107). Vakfiyede, kütüphane personeline aranacak vasıflarla ilgili şartların Âtîf Efendi ve Râgıb Paşa kütüphanelerinin vakfiyelerinin etkisi altında kalınarak düzenlendiği görülmektedir.

Veliyyüddin Efendi vakfiyesinde kütüphanesine tayin edilecek birinci hâfız-ı kütübe günlük 120, ikinci hâfız-ı kütübe 110, iki müstahfıza 40'ar, bewâb ve ferrâşa 10 akçe verilmesini şart koşmuş, ayrıca hâfız-ı kütüblerin kendilerine ayrılan evlerde oturacaklarını belirtmiştir. Vakfiyede hâfız-ı kütübe bulunması gereken nitelikler yanında bulunmaması gereken nitelikler de yazılmıştır. Veliyyüddin Efendi bu göreve müderris, kadı, imam ve şeyhlerin getirilmemesini istemiş, hâfız-ı kütüblerin kütüphanede bütün gün bizzat bulunması üzerinde ısrarla durmuş, diğer bazı

vakıflarda görüldüğü gibi ölen hâfız-ı kütüblerin yetişkin olmayan çocuklarının babalarının görevine getirilmemesini kaydetmiştir (VGMA, nr. 745, s. 80). Dönemin diğer kütüphanelerinde uygulandığı gibi Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'nden de dışarıya ödünç kitap verilmemesi belirtilmiştir. Kütüphaneye vakfedilen kitapların bir listesi vakfiyenin sonunda bulunmaktadır. Buna göre Veliyyüddin Efendi daha önce Âtîf Efendi Kütüphanesi'ne vakfettiği kitaplarla birlikte (Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümayun Müfettişliği, nr. 164, vr. 381^b-384^b) de bu kitapların sayısının 150 olduğu görülmektedir) 1690 cilt kitabını bu kütüphaneye koymuştur. Kütüphaneye vakfedilen kitapların satır sayısını, cilt ve tezhip özelliklerini belirten bir katalog konulduğu daha sonraki yıllarda yapılan sayım kayıtlarından anlaşılmaktadır (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3290, vr. 1^b).

Tarihçi Vâsîf Efendi, Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'nde nâdir kitapların bulunduğunu ve kütüphaneden çok sayıda okuyucunun faydalandığını belirtir: "Ekser mahallerde bulunmayan kütüb-i nâdire o kitâbhânedeki mevcut ve izdihâm-ı talebe ile dâimî istifâde-i ulûm olduğu meşhûd olup ..." (Tarih, I, 206). Yine aynı tarihçinin bildirdiğine göre Veliyyüddin Efendi'nin oğlu da kütüphane için değerli kitaplar satın aldığı gibi talebelerin ihtiyaç duydukları kitapları temin ederek bu koleksiyonu zenginleştirmektedir (a.g.e., I, 206-207). Kütüphane koleksiyonu, daha sonra buraya diğer cami ve medreselerden nakledilen Taşköprizâde İbrâhim Efendi, Halil Efendi, Fenârîoğlu Şemseddin, Tatar Abdullah ve Ebûbekir Efendi b. Hasan Paşa'nın kitaplarıyla daha da zenginleşmiştir. Cevdet Paşa'nın Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'ne vakfettiği 182 kitap arasından çıkan Ârif Hikmet Bey'in Medine'deki kütüphanesine vakfettiği on kitap Medine'ye gönderilmiştir (BA, MF. KTU. Dosya 5, nr. 98). Molla Fenârî'nin kütüphanesinden çıkan bazı kitaplar da bugün Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Ünver, s. 3).

Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'nin sayımı her yılın muharrrem ayında yapılmakta, bu görevi yerine getiren müfettişe 40 kuruş ödenmekteydi (VGMA, nr. 745, s. 81). Bu sayımlar sonucu hazırlanan bazı kataloglar mevcuttur (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3290). Kütüphanenin 1248'de (1832) yapılan sayımından sonra hazırlanan katalogunda bibliyografik künyelerin tesbitinde kitapların boylarının da belirtilmesine çalışıldığı görülmektedir. Bu katalogta "kıt'a-i mutavassıta, kıt'a-i rubu", kıt'a-i kebîre" şeklinde kitapların ölçülerine de işaret edilmiştir. Kütüphanenin katalogu 1304 (1886) yılında devr-i Hamîdî katalogları arasında basılmıştır.

Vakfiyesinde belirtildiğine göre Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi cuma günü hariç her gün güneş doğduktan bir saat sonra açılmakta ve güneşin batışından bir saat önce kapatılmaktaydı. Hâfız-ı kütübler, kütüphaneye hiç kimse gelmese de bizzat görevlerinin başında bulunmak mecburiyetindeydi. Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi, diğer müstakil kütüphanelerde görüldüğü gibi rutubetten korunması için havalandırma sağlayacak bir mahzen üzerine iki kubbeli olarak inşa edilmişti: "Tah-tânîsi iki bab kârgîr mahzen ve fevkânîsi iki kubbeli kârgîr kütübhâne-i latife" (VGMA, nr. 745, s. 79). Personel masraflarının karşılanabilmesi için II. Bayezid vakfından 1150 kuruş tahsis edilen Veliyyüddin Efendi Kütüphanesi'ne Beyazıt Camii'nin içinden geçilmekteydi. Kütüphanedeki kitaplar Cumhuriyet döneminde 1952 yılında Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ne nakledilmiştir (Bayraktar, s. 74). Bu koleksiyonda 3431 yazma, 515 basma kitap bulunmaktadır (Gökman, s. 18).

BİBLİYOGRAFYA :

Veliyyüddin Efendi'nin Âtîf Efendi Kütüphanesi'ne vakfettiği kitapların 1175 tarihli vakfiyesi: Şer'iyye Sicilleri, Evkâf-ı Hümayun Müfettişliği, nr. 164, s. 381^b-384^b; Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi'nin 1182 tarihli vakfiyesi, VGMA, nr. 745, s. 79-107; Vâsîf, *Tarih*, Kahire 1246, I, 206-207; Süheyl Ünver, *İstanbul Üniversitesi Tarihine Başlangıç: Fatih, Külliyesi ve Zamanı İlim Hayatı*, İstanbul 1946, s. 3; Muzaffer Gökman, *İstanbul Kütüphaneleri Rehberi*, İstanbul 1947, s. 18; Müjgân Cunbur, "Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi Vakıfları ve Kütüphanesi", *Necati Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 165-189; İsmail E. Erünsal, *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri: Tarihi Gelişimi ve Organizasyonu*, Ankara 2008, s. 120, 242, 288, 291, 311, 350, 373, 406, 454, 485, 533; Nimet Bayraktar, "Beyazıt Devlet Kütüphanesi Yazma Eser Koleksiyonları", *Beyazıt Devlet Kütüphanesi 125 Yaşında: 1884-2009* (haz. Süheyla Şentürk – Volkan Gülçek), İstanbul 2010, s. 74.

İSMAİL E. ERÜNSAL

Veliyyüddin
Efendi
Kütüphanesi
vakif mührü